

SỬ DỤNG PHƯƠNG PHÁP SẮM VAI TRONG GIÁO DỤC GIỚI TÍNH CHO SINH VIÊN TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM, ĐẠI HỌC ĐÀ NẴNG

*Bùi Văn Vân, Nguyễn Công Thùy Trâm**

TÓM TẮT

Quý dân số thế giới tại Việt Nam (WPF) cùng với các đối tác là Trường Đại học Sư phạm, Đại học Đà Nẵng (ĐHĐN) và Sở Giáo dục và Đào tạo Thành phố Đà Nẵng xây dựng chương trình Giáo dục giới tính, tình dục và sức khỏe sinh sản cho sinh viên Trường Đại học Sư phạm, ĐHĐN và học sinh Trường Trung học phổ thông Hoàng Hoa Thám, Thành phố Đà Nẵng. “Hành trình thành niên” - tài liệu dành cho sinh viên và “Hành trang tuổi hồng”- tài liệu dành cho học sinh là kết quả của chương trình hợp tác đó. Với một hệ phương pháp sư phạm, chương trình đã được thực hiện thành công, được sinh viên, học sinh đánh giá cao và được các bên đối tác mở rộng cho các trường Trung học phổ thông và Trung học cơ sở trên địa bàn thành phố Đà Nẵng. Bài báo đề cập đến việc vận dụng phương pháp sắm vai với các giai đoạn: xác định nội dung, mục tiêu; xây dựng kịch bản; dàn dựng; diễn kịch; phân tích sau khi diễn kịch và rút ra bài học để hình thành kỹ năng từ chối cho sinh viên Trường Đại học Sư phạm, ĐHĐN khi thực hiện giáo trình “Hành trình thành niên”.

1. Đặt vấn đề

Giáo dục giới tính là một bộ phận của quá trình sư phạm tổng thể nhằm hình thành những phẩm chất nhân cách, qui định nên thái độ và hành vi của con người đối với đại diện của giới bên kia. Giáo dục giới tính có ý nghĩa quan trọng đối với mỗi cá nhân cũng như toàn xã hội. Giáo dục giới tính được đưa vào nhà trường từ lâu, song vì nhiều lý do khác nhau, trong đó có hạn chế về việc sử dụng các phương pháp đã lạc hậu, hoặc chưa vận dụng đúng kỹ thuật của các phương pháp sư phạm tương tác. Vì thế, việc thực hiện mục tiêu của nó còn nhiều hạn chế, nhất là mục tiêu thay đổi thái độ và hành vi. Phương pháp sắm vai với ưu điểm của mình là tạo ra những ấn tượng mạnh về chủ đề giúp người học dễ dàng nhận ra bài học và nhớ bài học lâu, giúp phân tích trong bài học được tiến hành dễ dàng và sâu sắc được sử dụng khoa học không những giúp thực hiện có hiệu quả giáo trình “Hành trình thành niên” trong chương trình Giáo dục giới tính, tình dục và sức khỏe sinh sản cho sinh viên Trường Đại học Sư phạm, ĐHĐN mà còn góp phần quan trọng vào việc thực hiện yêu cầu về phương pháp của giáo dục đại học trong giai đoạn hiện nay.

2. Giải quyết vấn đề

2.1. Giáo dục giới tính

Giáo dục giới tính có ý nghĩa xã hội quan trọng trên cả hai phương diện nâng cao chất lượng giống nòi và nâng cao chất lượng cuộc sống [2].

Đối với thế hệ trẻ, giáo dục giới tính được tiến hành một cách có hệ thống có tác dụng lớn [3]: Sự hiểu biết của thế hệ trẻ về những vấn đề có liên quan đến giới, giới

tính và những vấn đề liên quan đến tình dục, tình yêu, hôn nhân và gia đình có tác dụng định hướng cho các em trong các quan hệ với bạn bè khác giới, với hôn nhân và gia đình. Sự hiểu biết của thế hệ trẻ về những vấn đề liên quan đến tuổi dậy thì, sinh hoạt tình dục, đến các bệnh lây lan qua đường tình dục sẽ có tác dụng đối với vấn đề sức khỏe sinh sản đảm bảo để con cái khỏe mạnh. Những hiểu biết trên cũng có tác dụng định hướng cho thế hệ trẻ trong việc ủng hộ và hành động theo tinh thần và nội dung của chính sách dân số kế hoạch hóa gia đình.

Đối với toàn xã hội, giáo dục giới tính góp phần nâng cao trình độ sức khỏe về thể chất và tinh thần của mỗi công dân; xây dựng gia đình bền vững, vẹn toàn, hạnh phúc, làm cho bầu không khí tâm lý của xã hội mang tính tích cực, tiến bộ nhờ mọi công dân đều hiểu biết các đặc điểm giới tính đặc thù của người khác giới. Những định kiến và sự thiếu hiểu biết về giới tính, tình dục, tình yêu cũng giống như sự thiếu hiểu biết về các vấn đề khác, đều nguy hiểm và gây tổn hại cho sức khỏe, tâm lý và đạo đức cho con người.

2.2. Phương pháp sắm vai

Phương pháp sắm vai là phương pháp sử dụng kịch làm trải nghiệm cho bài học. Phương pháp này được sử dụng nhiều để đạt mục tiêu thay đổi thái độ của sinh viên đối với một vấn đề hay đối tượng nào đó. Phương pháp sắm vai còn dùng để rèn luyện về kỹ năng nhất định. Sắm vai có thể tạo ra những ấn tượng mạnh về chủ đề giúp người học dễ dàng nhận ra bài học và nhớ bài học lâu. Sắm vai giúp phân tích trong bài học được tiến hành dễ dàng và sâu sắc [1]. Phương pháp sắm vai gồm các giai đoạn sau:

Xác định nội dung, mục tiêu

Nội dung bài học rất đa dạng, phương pháp sắm vai được sử dụng cho những nội dung chứa đựng những nhận định, thái độ, có thể tạo ra những quan điểm khác nhau hay những nội dung liên quan đến hình thành kỹ năng.

Mục tiêu xác định cụ thể, chính xác sẽ định hướng cho việc sử dụng phương pháp nói chung và phương pháp sắm vai nói riêng. Giảng viên phải xác định rõ ràng, cụ thể những thái độ cần phải điều chỉnh, những thái độ cần phải hình thành. Những kỹ năng với những yêu cầu cụ thể phải đạt được.

Xây dựng kịch bản

Kịch bản là yếu tố quan trọng quyết định thành công của một bài học sử dụng phương pháp sắm vai. Kịch bản với những tình tiết rõ ràng nhắm đến mục tiêu bài học sẽ giúp các diễn viên thực hiện vở kịch dễ dàng, và giúp cho phân tích – rút ra bài học được thuận lợi hơn. Có 3 cách chuẩn bị kịch bản : 1. Giảng viên viết sẵn kịch bản chi tiết và giao cho diễn viên (sinh viên) để họ học thuộc. 2. Giảng viên có thể đưa ra những tình tiết chính và cấu trúc lớn của câu chuyện, sau đó để các diễn viên tự phát triển tiếp các chi tiết. 3. Giảng viên trao đổi ý tưởng với diễn viên (sinh viên sắm vai) để tự họ sáng tác các tình tiết và lời thoại.

Việc lựa chọn các chuẩn bị nào phù hợp vào mức độ kinh nghiệm của sinh viên trong lĩnh vực bài học và mức độ tham gia của họ vào thời điểm đó. Trong trường hợp thứ hai và thứ ba, giảng viên cần giám sát để hỗ trợ phần chuẩn bị của diễn viên sát sao hơn. Phần chuẩn bị kịch bản này thường không diễn ra trước lớp.

Dàn dựng

Dàn dựng kịch bao gồm việc dựng cảnh phong và giúp diễn viên vào vai. Cảnh phong/nền gồm bàn, ghế, cây cối, nhà cửa, trang phục và các đồ dùng cần thiết khác cho bối cảnh diễn ra vở kịch. Cảnh phong càng giống thật càng làm cho diễn viên nhập vai dễ dàng.

Để giúp diễn viên vào vai, giảng viên có thể trao đổi với diễn viên về vai của họ và quan hệ của vai họ đóng với các vai khác nhau trong vở kịch. Việc trao đổi sẽ giúp họ hình dung rõ ràng vai diễn trong bối cảnh chung của vở kịch và có được sự phối hợp giữa các vai. Phần này nên thực hiện từ trước bài học để tránh mất thời gian của cả lớp. Tuy nhiên, những người đã quen sử dụng phương pháp này có thể thực hiện phỏng vấn vai ngay trên lớp, trước khi bắt đầu diễn kịch. Phỏng vấn vai giúp các diễn viên nhập vai tốt nhưng không bắt buộc.

Nhóm kịch và giảng viên nên có diễn tập để điều chỉnh trước khi trình diễn trên lớp. Việc này có thể giúp diễn viên tập trung vào nội dung vở kịch và vai diễn của họ hơn, không buồn cười hay diễn sai nội dung quá nhiều.

Diễn kịch

Giảng viên thường khó có thể làm gì để kiểm soát kết quả phần này khi vở kịch đã diễn ra, vì khi đó mọi việc là do các diễn viên thực hiện. Cách tốt nhất để tránh những khó khăn của phần này là phải xây dựng kịch bản tốt và dàn dựng kỹ. Giảng viên cần lưu ý là dù vở kịch không diễn ra theo đúng ý mình thì cũng không nên can thiệp giữa chừng như ngắt lời, sửa lời, chỉ đạo vị trí, diễn giải hành động v.v... của diễn viên.

Phân tích sau khi diễn kịch và rút ra bài học

Đưa ra những câu hỏi phù hợp để hướng dẫn sinh viên phân tích và rút ra bài học từ vở kịch là công việc quan trọng và khó nhất của giảng viên khi sử dụng phương pháp này. Các câu hỏi đưa ra giúp sinh viên phân tích phải theo trình tự từ dễ đến khó, từ trực quan (gợi nhớ hình ảnh, diễn biến) đến trừu tượng khái quát (phân tích nguyên nhân, rút ra bài học), cả người sắm vai và người xem đều được nói lên những điều mình quan sát được và cảm nhận được. Các câu hỏi này có thể được chia thành bốn nhóm cơ bản: các câu hỏi nhớ lại diễn biến vở kịch; các câu hỏi phân tích cảm xúc và suy nghĩa của các nhân vật trong kịch; các câu hỏi đánh giá giúp đưa ra kết luận và rút ra bài học và các câu hỏi áp dụng.

Ở đây cần lưu ý: giảng viên chọn điểm bắt đầu phân tích dựa vào mức độ cảm nhận của người xem đối với vở kịch. Nếu kịch bản tốt và diễn tốt, sinh viên sẽ có cảm

xúc mạnh mẽ và lúc đó nhu cầu của họ là được chia sẻ, nói ra những xúc cảm của mình và muốn chứng minh rằng đó là những cảm xúc hợp lý. Trong trường hợp này giảng viên có thể bỏ qua phần hỏi để nhắc lại vở kịch và hỏi để phân tích diễn biến các sự kiện để bắt đầu vào phân tích diễn biến tâm lý/cảm xúc.

Trong trường hợp giảng viên cảm thấy vở kịch không gây được những cảm xúc rõ ràng, cảm xúc không mạnh mẽ thì việc nhắc lại những nhân vật trong kịch, những diễn biến của mâu thuẫn trong vở kịch là cần thiết để tạo cho sinh viên cảm xúc, hứng thú, sự quan tâm đối với vấn đề nêu trong vở kịch. Sau đó tiếp tục phân tích và rút ra bài học.

Áp dụng

Phần này giúp sinh viên liên hệ và áp dụng các bài học từ vở kịch vào cuộc sống của họ. Các dạng bài tập áp dụng thường dùng gồm : thảo luận về các vấn đề liên quan trong thực tế cộng đồng hoặc gia đình và bản thân, diễn lại các vấn đề xảy ra trong thực tế, lập kế hoạch hành động để thay đổi hiện trạng có vấn đề.

2.3. Sử dụng phương pháp sắm vai trong “Hành trình thành niên”

Nội dung

Phương pháp sắm vai được lấy phân tích ở đây, sử dụng cho hoạt động 4: Kỹ năng từ chối và tự bảo vệ, thuộc BÀI 8: “TÌNH YÊU KHÔNG LÀM ĐAU” giáo trình “Hành trình thành niên” trong tổng thể tiến trình bài học như sau[4]: Trò chơi (10 phút), Ôn tập bài cũ (10 phút), Bài trình bày – Tình yêu không làm đau (30 phút), *Kỹ năng từ chối và tự bảo vệ* (50 phút), xây dựng chính sách bảo vệ quyền an toàn về tình dục (30 phút), Kết luận và bài về nhà (5 phút).

Mục tiêu

Sinh viên thực hành kỹ năng nói “KHÔNG” với hành vi quấy rối và xâm hại tình dục. Sinh viên biết cách chia sẻ và tìm kiếm sự giúp đỡ khi cần thiết.

Xây dựng kịch bản

Sử dụng tình huống số 1 trong bài tập tình huống[4]: “Tùng là sinh viên năm 3, hiện anh đang làm gia sư để kiếm tiền trang trải cho việc học. Gia đình thuê Tùng rất quý anh. Một lần nọ, không đúng vào buổi dạy, Tùng được chú Nam – chủ nhà gọi đến để gửi tiền học phí và hỏi thăm tình hình học tập của con họ. Nhưng đến nơi, chú Nam chỉ quan tâm đến những thông tin liên quan đến Tùng. Ngoài tiền học phí, anh còn được nhận thêm tiền thưởng với lý do chú Nam thấy Tùng nhiệt tình. Chú nói rất quý Tùng, muốn quan tâm, giúp đỡ anh và hứa sẽ tăng tiền học phí gấp đôi với điều kiện Tùng phải đồng ý quan hệ tình dục với chú.”

Dàn dựng

Giảng viên hướng dẫn sinh viên theo các bước hướng dẫn sau: 1. Yêu cầu sinh viên đọc các thông tin cơ bản về tình huống và các nhân vật. 2. Chia lớp thành 4 nhóm. 3.

Mỗi nhóm phân công 2 sinh viên nam đóng vai Tùng và chú Nam. Nhân vật chú Nam sẽ ép nhân vật Tùng quan hệ tình dục. Nhân vật Tùng sẽ thực hành kỹ năng từ chối kiên định. Hai sinh viên đóng vai sẽ tự nghĩ lời thoại cho nhân vật của mình sao cho phù hợp.

Diễn kịch

Các nhóm diễn trước lớp theo kịch bản đã dàn dựng

Phân tích sau khi diễn kịch và rút ra bài học

Sau khi diễn, giảng viên tổ chức phân tích qua việc sử dụng các câu hỏi:

Câu hỏi gợi ý dành cho bạn đóng vai Chú Nam: Trong đoạn đóng vai vừa rồi, em đã làm gì? Em đã dùng những cách nào để thuyết phục Tùng? Em nghĩ rằng cách thuyết phục của em có tác động gì đến Tùng? Em nghĩ gì khi bị từ chối?

Câu hỏi gợi ý dành cho bạn đóng vai Tùng: Trong đoạn đóng vai vừa rồi, em đã làm gì? Sự thuyết phục của Chú Nam đã tác động đến em như thế nào? Yêu cầu các nhóm khác nhận xét về giải pháp và nội dung được nêu trong vở diễn.

Các câu hỏi gợi ý dành cho sinh viên: Các bạn nghĩ gì về tình huống? Các nhân vật đã giải quyết tình huống như thế nào? Họ có thể làm hoặc nói khác đi như thế nào? Nêu cách giải quyết khác?

Giảng viên có thể mời các sinh viên khác nhập vai chú Nam để thử các cách cưỡng ép khác nhau, và một số sinh viên sẽ nhập vai Tùng để thể hiện kỹ năng từ chối trước lớp. Điều này sẽ giúp thế hệ trẻ tự xác định cách nói “KHÔNG” phù hợp.

Áp dụng

Dành thời gian để sinh viên đọc và thảo luận tình huống số 2 và 3 trong bài tập tình huống.

Tổng kết hoạt động bằng cách trò chuyện với sinh viên về một số kỹ năng từ chối và một số lời khuyên khi gặp tình huống nguy hiểm; và hướng dẫn sinh viên chia sẻ và tìm kiếm sự giúp đỡ khi từ chối không thành công

3. Kết luận và khuyến nghị

Phương pháp sắm vai được sử dụng trong giáo trình “Hành trình thành niên” để hình thành kỹ năng từ chối cho sinh viên, gồm các giai đoạn: xác định nội dung, mục tiêu; xây dựng kịch bản; dàn dựng; diễn kịch; phân tích sau khi diễn kịch và rút ra bài học.

Phương pháp sắm vai sử dụng phối hợp với các phương pháp sư phạm tương tác khác trong Giáo dục giới tính sẽ giúp thực hiện tốt nhiệm vụ của giáo dục giới tính cho sinh viên. Phương pháp sắm vai nếu vận dụng hợp lý có thể sử dụng có hiệu quả cho các môn học khác.

Phương pháp này yêu cầu người sử dụng: cùng với việc nắm được lý thuyết về

kỹ thuật sử dụng phương pháp người sử dụng phải thực hành tổ chức để thành thạo kỹ năng điều hành cũng như kỹ năng sắm vai. Vì vậy nhà trường cần có kế hoạch bồi dưỡng kỹ năng sử dụng phương pháp này cho đội ngũ giảng viên.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Hội nghiên cứu khoa học Đông Nam Á – Việt Nam, Trung tâm Giáo dục cộng đồng, *Phương pháp tập huấn có sự tham gia*, Hà Nội, 2008
- [2] Bùi Ngọc Oánh, *Tâm lý học giới tính và giáo dục giới tính*, NXB Giáo dục 2008
- [3] Bùi Văn Vân – Lê Thị Phi, *Đề cương bài giảng Giáo dục giới tính*, Đà Nẵng 2004
- [4] Giaoducgioitinh.org.vn

USING ROLE PLAY IN GENDER EDUCATION FOR STUDENTS AT UNIVERSITY OF EDUCATION - UNIVERSITY OF DA NANG

Bui Van Van, Nguyen Cong Thuy Tram

The University of Danang – University of Science and Education

ABSTRACT

The World Population Fund (WPF) has cooperated with University of Education-The University of Danang (UD) and the Department of Education and Training of Danang City to develop the programme of gender, sexuality and health education for students of University of Education -The University of Danang and students of Hoang Hoa Tham High School of Danang City. 'The journey of becoming adults' – the material for university students, and 'the supply of knowledge in gender and reproductive health for the teenagers' – the material for high school students, are the results of this cooperation. With a system of cooperative pedagogic methods, the programme has been carried out successfully, and highly appreciated by students. The partners of the programme have decided to extend the program to high schools and secondary school in Danang City. This paper mentions the application of the role play method with the following stages: developing contents and objectives, writing script, staging, performing, analyzing after the performance, and summarizing the lessons to form the refusing skill for students of University of Education, The University of Danang when teaching the textbook 'Journey of becoming adults'

* ThS. Bùi Văn Vân, ThS. Nguyễn Công Thùy Trâm - Trường Đại học Sư phạm, Đại học Đà Nẵng